

Bộ sưu tập khóa đồng khai quật được tại khu di tích Hoàng thành Thăng Long

Nguyễn Thị Anh Đào*

Nhận ngày 14 tháng 5 năm 2024. Chấp nhận đăng ngày 10 tháng 9 năm 2024.

Tóm tắt: Khu di tích khảo cổ học Hoàng thành Thăng Long với quy mô khai quật rộng lớn đã phát hiện nhiều loại hình di tích, di vật, phản ánh nhiều mặt về đời sống, văn hoá, xã hội của Hoàng cung Thăng Long xưa. Kim loại là một phần trong số các loại hình di vật được tìm thấy, trong đó có sưu tập khóa đồng. Đối với văn hóa dân gian Đông Á nói chung, đặc biệt Trung Quốc, khóa có vai trò quan trọng, có lịch sử lâu đời và gắn bó mật thiết với văn hóa truyền thống của họ. Ở Việt Nam, những nghiên cứu về loại hình hiện vật này dường như còn hiếm hoi. Bài viết¹ lần đầu tiên đưa ra những tổng hợp và nhận diện về số lượng, hình dáng cấu tạo, gợi mở cho những hướng nghiên cứu chi tiết hơn trong tương lai.

Từ khóa: Khóa đồng, đồ kim loại, di tích Hoàng thành Thăng Long.

Phân loại ngành: Khảo cổ học

Abstract: The Thăng Long royal palace site, with its extensive excavation scope, has uncovered various types of artifacts that reflect many aspects of life, culture, and society in the ancient Thăng Long royal palace. Metal artifacts are among those discovered, including a collection of bronze locks. In East Asian folk culture in general, particularly in Chinese, locks hold significant importance, with a long history closely tied to traditional cultural practices. In Vietnam, there appears to be a lack of comprehensive studies on this type of artifact. The paper provides an initial synthesis and identification of the quantity and structural forms, suggesting potential avenues for more detailed future research.

Keywords: Bronze locks, metal artifacts, Thăng Long royal palace.

Subject classification: Archaeology

1. Mở đầu

Cuộc khai quật khu di tích Hoàng thành Thăng Long đã tìm thấy quần thể dấu tích nền móng của nhiều công trình kiến trúc cổ nằm chồng xếp, đan xen nhau trải dài hàng ngàn năm thuộc phạm vi Hoàng thành, Cẩm thành Thăng Long xưa, minh chứng xác thực cho lịch sử lâu dài và liên tục của trung tâm quyền lực của các triều đại phong kiến Việt Nam hơn 1.000 năm về trước (1010-1789).

Sau nhiều năm nghiên cứu, chỉnh lý các di tích, di vật khai quật được tại khu di tích Hoàng thành Thăng Long, đã có rất nhiều những hội thảo, hội nghị, những bài viết khoa học có giá trị về di tích, di vật được công bố, góp phần giải mã và làm sáng rõ nhiều vấn đề có liên quan đến nguồn gốc, chức năng và niên đại của chúng.

* Viện Nghiên cứu Kinh thành, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Email: anhdaokhbt@gmail.com

¹ Bài viết là sản phẩm của Đề tài khoa học: “Nghiên cứu so sánh xác định loại hình, chức năng và niên đại các di vật kim loại khai quật được tại khu di tích Hoàng thành Thăng Long” do Viện Nghiên cứu Kinh thành chủ trì.

Một trong số các loại hình di vật phát hiện được tại di tích là nhóm loại hình đặc biệt có chất liệu kim loại. Di vật kim loại phát hiện được từ cuộc khai quật khảo cổ học được xếp vào nhóm di vật đặc biệt, khác với các loại hình di vật khác, di vật chất liệu kim loại cần trải qua công đoạn nghiên cứu bảo quản nhằm đảm bảo trong tình trạng ổn định trước khi tiến hành các bước nghiên cứu, chỉnh lý và phân loại tiếp theo. Số lượng di vật kim loại tìm thấy không nhiều, thống kê được số lượng hơn 800 di vật, khá đa dạng về loại hình: từ đồ dùng, vật dụng phản ánh nhiều khía cạnh đời sống sinh hoạt đến các loại hình vũ khí phục vụ chiến đấu...

Bên cạnh phát hiện các dấu tích kiến trúc và hàng triệu di vật, gồm các loại hình: vật liệu kiến trúc, đồ gốm sứ, đồ sành... khu di tích còn tìm thấy khá nhiều đồ kim loại, bao gồm: tiền cổ, vũ khí, đồ dùng sinh hoạt, dụng cụ sản xuất... Trong đó, đáng lưu ý là sưu tập các loại khoá đồng và chìa khoá bằng sắt hoặc bằng đồng - nhóm hiện vật khá đặc biệt và trong tình trạng bảo quản tương đối ổn định.

Theo từ điển tiếng Việt, khoá được định nghĩa là đồ dùng bằng kim loại để đóng chặt cửa, tủ, hòm,... không cho người khác mở. Khóa được thiết kế bịt kín và chỉ có thể được mở bằng chìa hay dụng cụ được thiết kế để cố định chúng, nhằm bảo vệ tài sản riêng tư. Ở Việt Nam trước khi các loại khoá kim loại nói chung, khoá đồng nói riêng được sử dụng phổ biến thì trong quá khứ đã từng sử dụng các hình thức khoá để bảo vệ tài sản bằng cách vòng các đoạn dây nối với nhau hay các loại then cài cửa bằng thanh gỗ có chức năng như một ổ khoá. Nhóm tác giả Pierre Huard và Maurice Durand khi nghiên cứu về văn minh, văn hóa Việt Nam có nói về những người thợ làm khoá ở Việt Nam, họ cho rằng trong văn hóa truyền thống Việt Nam, ổ khoá chưa được biết đến và công nhà được khoá bằng kẹp, sử dụng thanh gỗ (Pierre Huard, Maurice Durand, 1998). Trong sách *Đại Việt sử ký toàn thư* có ghi chép liên quan đến đúc kim loại với các hoạt động đúc chuông, đúc tiền, đúc ấn, đúc vũ khí... rất phổ biến (*Đại Việt sử ký toàn thư*, 1993) nhưng lại chưa có ghi chép cụ thể nào về nghề đúc khoá. Đây cũng là hạn chế về mặt tư liệu nghiên cứu so sánh khi tác giả tiếp cận và nghiên cứu về bộ sưu tập khoá phát hiện tại di tích Hoàng thành Thăng Long.

Nếu như đối với Trung Quốc, nghề làm ổ khoá có đến vài nghìn năm lịch sử và lên một tầm cao mới với những tinh hoa về văn hóa, ý nghĩa biểu tượng, biểu trưng lớn về văn hóa, nghệ thuật, mỹ thuật và kỹ thuật với nhiều ghi chép và nghiên cứu (Hong-Sen Yan, Hsing-Hui Huang, 2003; Peng Guoqing, Li Fuxing, Chen Peng, Cheng Yong, 2017; Yang Zhang and Kuo-Hung Hsiao, 2020; Vương Khả Quân, 2015...) thì ở Việt Nam dường như còn là một khoảng trống, chưa có những công trình nghiên cứu chuyên khảo về vấn đề này.

Từ trước đến nay, những bài viết công bố về những phát hiện các loại hình di vật tại khu di tích Hoàng thành Thăng Long chưa đề cập nhiều đến những phát hiện về đồ kim loại nói chung và bộ sưu tập khoá nói riêng. Bài viết này mong muốn đưa đến những tiếp cận ban đầu về nhóm đồ dùng bằng kim loại, đặc biệt là bộ sưu tập khoá đồng. Do vậy, phạm vi giới hạn bài viết dừng lại ở những công bố chung nhất về bối cảnh phát hiện, số lượng và những đặc trưng của bộ phận hiện vật và hy vọng sẽ mở ra những hướng nghiên cứu chi tiết tìm hiểu sâu hơn trong thời gian tới. Đây cũng là công bố đầu tiên về bộ sưu tập khoá đồng phát hiện được tại di tích. Thông qua tư liệu này sẽ giúp chúng ta có một cách nhìn nhận về một khía cạnh rất thú vị về đời sống thường nhật trong Hoàng cung Thăng Long xưa, đó là sự quan tâm đến vấn đề bảo quản, lưu trữ tư trang, đồ dùng, vật dụng, trang sức, vàng bạc hay đảm bảo an toàn, an ninh nơi cung cấm qua việc sử dụng các loại khoá khác nhau để đóng, khoá hòm, tủ đồ vật hay cửa ra vào trong cấm cung.

2. Các loại khóa đồng

Cấu tạo của khóa cửa bao gồm ổ khóa và chìa khóa, được sử dụng để khóa an toàn cho công trình cửa nhà, kho hoặc hòm, tủ, rương, hộp... Để có thể sử dụng ổ khóa thì trên bộ phận cửa hay đồ vật (thùng, hộp, rương...) cần có cấu tạo của bộ phận bản lề cố định gắn vào hai bên cánh cửa của cửa hoặc đồ vật cần đóng/khóa và phần then cài hoặc dây để kết nối từ phần bản lề, sau đó ổ khóa mới được sử dụng để móc vào bộ phận then cài hoặc dây nối để khóa an toàn cho cửa/đồ vật.

Nói về ổ khóa đồng cổ, theo nghiên cứu thống kê, tại khu di tích Hoàng thành Thăng Long tìm được các loại ổ khóa chất liệu sắt và đồng. Số lượng di vật được cho là ổ khóa chất liệu sắt đa phần bị han gỉ, mủn vỡ không nhận diện được hình dáng, cấu tạo đầy đủ, do đó chưa đủ căn cứ nghiên cứu và không được đề cập trong bài viết này. Số lượng ổ khóa, bộ phận ổ khóa (bộ phận cấu tạo vỏ khóa hoặc lõi khóa) chất liệu đồng thống kê được tổng 24 tiêu bản, xuất hiện rải rác từ lớp mặt đến lớp 13 của khu vực khai quật, đa phần tại khu ABCD, đặc biệt nhiều tại khu A. Bên cạnh những phát hiện về ổ khóa, tại di tích cũng tìm được một số loại chìa khóa đồng có hình dáng cấu tạo không hoàn toàn giống nhau và một số đã bị gãy vỡ một phần, thống kê được 06 chìa khóa, trong đó khu ABCD có 05 chìa, khu E có 01 chìa.

Khóa đồng tìm được tại di tích có nhiều kích cỡ to nhỏ khác nhau, dài từ 2,9 cm - 12,0 cm, rộng 2,6 cm - 5cm, dày 1,0 cm - 1,55 cm. Với kích cỡ đa dạng, các loại ổ khóa trên có thể được sử dụng cho các loại cửa ra vào hoặc cho những loại thùng, hộp hay rương có kích cỡ nhỏ hơn. Đa phần khóa được làm từ chất liệu hợp kim đồng, có chất lượng tương đối tốt và bề mặt còn rất đẹp và ổn định. Số lượng ổ khóa đồng hiện trạng khi xuất lộ còn tương đối ổn định, một số hiện vật còn khá nguyên vẹn. Sau bao năm bị chôn vùi dưới lòng đất, các loại khóa đồng được đưa lên sau quá trình xử lý bảo quản bề mặt còn khá nhẵn bóng, ánh lớp vàng đồng sáng, thậm chí sáng bóng như vàng.

Về cấu tạo chung, tất cả các ổ khóa này đều mang đặc trưng của loại khóa cổ là có tiết diện hình chữ nhật, tạo rãnh tra khóa chữ U, then cài ngang thân tròn, dài gắn liền với một đầu của ổ khóa, đầu còn lại thiết kế lỗ để tra chìa khóa vào cố định thanh chốt ngang với thân ổ khóa nhằm khóa an toàn cho cửa hay thùng, hộp, rương... (Hình 1).

Tại di tích tìm thấy loại khóa đồng có kích cỡ rất nhỏ. Đây là loại ổ khóa có thể sử dụng để khóa thùng, hộp hay rương... Ổ khóa có tiết diện hình chữ nhật dài 5,3 cm, rộng bản 2,45 cm và dày 0,75 cm, tạo khuyết lõng hình chữ U

Hình 1. Một số loại khóa đồng tại di tích Hoàng thành Thăng Long.

Nguồn: Bùi Minh Trí.

mặt trong rộng 2,65 cm để tra khóa, then chốt cài ngang thân tròn đường kính 0,25 cm, bị cong nhẹ. Ổ khóa một đầu bịt kín, một đầu có lỗ để tra chìa khóa vào. Hiện vật trong tình trạng tốt, bề mặt có màu vàng bóng rất sáng, bị xước nhẹ.

Bên cạnh đó, các loại khóa có kích cỡ lớn như khóa cửa chiếm số lượng lớn và phổ biến hơn. Điển hình là tại khu A, lấy ví dụ một khóa thuộc lớp 8 hồ A22 của di tích. Ổ khóa kích cỡ lớn, cũng có cấu tạo chung là tiết diện hình chữ nhật dài 12,0 cm, rộng bản 4,9 cm và dày 1,45 cm, tạo khuyết lõng hình chữ U mặt trong, rộng 6,4 cm để tra khóa, then chốt cài ngang thân tròn đường kính 0,5 cm. Ổ khóa một đầu bịt kín, một đầu có lỗ để tra chìa khóa vào. Ổ khóa này trong tình trạng tương đối tốt, bề mặt khá nhẵn, có màu xám đồng, còn một số dấu vết mạ màu vàng phía ngoài khá sáng bóng.

Về cấu tạo phía trong của ổ khóa hay còn gọi là lõi khóa, tuy chưa có điều kiện tháo rời ổ khóa ra để nghiên cứu cấu tạo phía trong, nhưng tại di tích cũng tìm được một số bộ phận lõi ổ khóa tuy chưa đầy đủ. Về cấu tạo cơ bản, lõi ổ khóa có kết cấu bao gồm các lá đồng liên kết khá chặt chẽ và logic với nhau nằm ở phần thân hộp của ổ khóa... (Hình 2). Việc nghiên cứu

Hình 2. Lõi ổ khóa đồng tại di tích Hoàng thành Thăng Long.

Nguồn: Nguyễn Minh Thành.

sâu cấu tạo ổ khóa nói chung, đặc biệt cấu tạo lõi ổ khóa phản ánh nhiều vấn đề về trình độ kỹ thuật, tay nghề khéo léo của người thợ thủ công trong quá trình sản xuất, là sự cộng hưởng của sự sáng tạo và con mắt thẩm mỹ của họ, không ngừng cải tiến hướng đến yếu tố an toàn, bảo mật khi sử dụng.

Nghiên cứu về các loại ổ khóa không thể không nhắc đến chìa khóa, là bộ phận, mắt xích quan trọng để khóa và mở các loại ổ khóa, đảm bảo tính bảo mật, an toàn của căn nhà như khóa cửa hay cất giữ các đồ vật có giá trị như các loại khóa thùng, hộp, rương... Các loại chìa khóa tìm được tại di tích có cấu tạo chung là thân tròn đặc hoặc rỗng lòng, một đầu có gờ rãnh để tra vào ổ khóa, đầu còn lại là phần tay cầm. Với mỗi loại chìa khóa sẽ được thiết kế để sử dụng với một ổ khóa nhất định thuộc về chúng, không trùng lặp với các loại ổ khóa khác. Quá trình khai quật di tích Hoàng thành Thăng Long phát hiện thống kê được 06 chìa khóa có hình dáng cấu tạo khác nhau (Hình 3). Với 06 chìa khóa tìm được tại di tích lại chưa thể nghiên cứu và sử dụng chúng cho các loại ổ khóa phát hiện được, do không đúng chìa của chúng. Một trong số các loại chìa khóa tìm thấy còn tương đối nguyên vẹn tại lớp 2 của khu D di tích là loại chìa khóa có kích cỡ tương đối lớn, sử dụng cho các ổ khóa to, có kích thước dài 10,25 cm, cấu tạo gồm hai phần: phần tay cầm và phần thân. Phần tay cầm tạo lỗ hình Ô val kích thước 2,75 cm x 2,25 cm; phần thân khóa dạng trụ tròn đặc dài 7,9 cm, đoạn tiếp giáp tay cầm tạo hai gờ nổi cao, phần đầu mũi khóa tạo mấu răng khóa dạng tám dẹt, hai mặt tạo rãnh sâu.

Bên cạnh đó còn các loại chìa khóa với hình dáng cấu tạo khá đa dạng nhưng có kích cỡ nhỏ hơn, có thể được sử dụng cho các loại ổ khóa có kích cỡ nhỏ vừa phải. Lấy ví dụ một chìa khóa tìm được tại lớp 5 khu C, đây là loại chìa khóa có kích cỡ nhỏ, có thể được

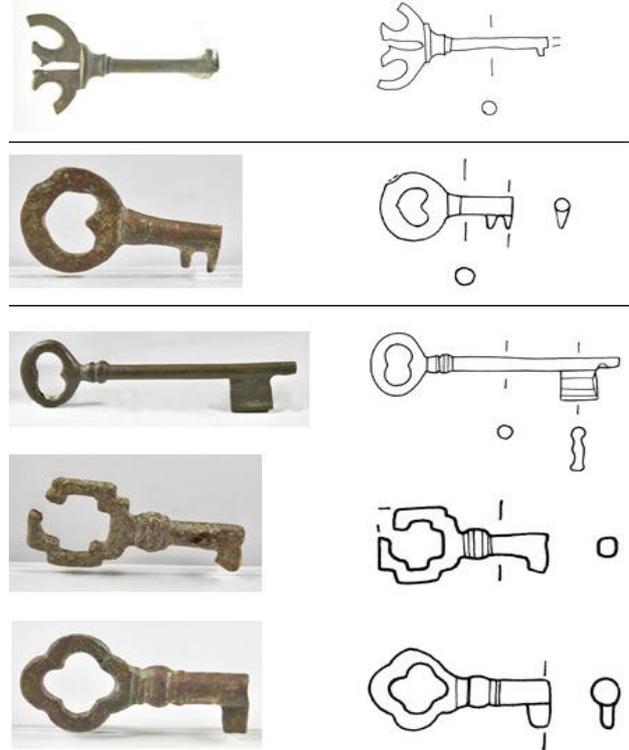
sử dụng cho các ổ khóa nhỏ như khóa cửa nhỏ, thùng, hộp, rương... Chìa khóa còn tương đối nguyên vẹn, dài 4,0 cm, cấu tạo gồm hai phần: phần tay cầm và phần thân. Phần tay cầm cắt tạo lỗ hình bông hoa; phần thân khóa dạng trụ tròn rỗng dài 2,0 cm, đường kính 0,6 cm, đoạn tiếp giáp tay cầm tạo gờ rãnh nổi cao, phần đầu mũi khóa tạo mẫu răng khóa nhỏ, dẹt kích thước 0,45 cm x 0,4 cm. Hiện vật còn tương đối đẹp, bề mặt còn một số vết mạ màu vàng bám lại, bị gỉ nhẹ, tạo lớp gỉ màu xanh bám bề mặt.

Như vậy có thể thấy các loại ổ khóa và chìa khóa đồng tìm được tại di tích Hoàng thành Thăng Long có đặc điểm khá tương đồng, về ổ khóa đồng thì khá đa dạng về kích cỡ, có cấu tạo hình dáng tương đối giống nhau với tiết diện hình chữ nhật, để trơn nhẵn không trang trí hoa văn, hiện trạng xuất lộ bề mặt tương đối ổn định, sứt vỡ một phần hoặc bám bẩn nhẹ. Về chìa khóa tuy số lượng không nhiều nhưng khá đa dạng về hình dáng và kích cỡ, các loại chìa có hình dáng cấu tạo phần tay cầm tương đối tương đồng nhau, nhưng phần đầu chìa để tra ổ khóa lại có cấu tạo khác biệt không trùng khớp, cho thấy chúng được sử dụng cho các loại ổ khóa khác nhau.

Nghiên cứu, tìm hiểu về các loại ổ khóa, lỗ khóa, nếu như các loại lỗ khóa của ổ khóa cổ Trung Quốc phản ánh hệ thống phân cấp chặt chẽ trong xã hội, thể hiện đẳng cấp khác nhau... thì dường như các loại lỗ khóa của ổ khóa tìm được tại di tích lại đơn giản và ít hình dạng hơn. Các lỗ khóa cổ Trung Quốc thường có hình dạng các ký tự như “一”, “上”, “工”, “古”, “尚”, “吉”, “喜”, “寿”... Đối với người bình thường sử dụng ổ khóa có lỗ khóa hình chữ “一”, văn nhân và quan chức sử dụng ổ khóa có hình lỗ khóa hình chữ “士”, và hầu hết các chức sắc đều sử dụng ổ khóa có lỗ khóa hình chữ “吉”. Nói chung, ổ khóa của Trung Quốc với độ phức tạp của hình dạng lỗ tăng theo sự phân cấp bậc trong xã hội. Có thể thấy, ổ khóa như một vật dụng cần thiết trong cuộc sống hàng ngày của con người, không chỉ thực hiện được chức năng thiết thực của mình mà còn có chức năng làm nổi bật hệ thống phân cấp xã hội cổ xưa. Việc sử dụng khóa bậc phản ánh địa vị xã hội bất bình đẳng của con người trong xã hội phong kiến, nhằm phục vụ giai cấp thống trị tốt hơn và cũng là sản phẩm của hệ tư tưởng của giai cấp thống trị (Vương Khả Quân, 2015) (Hình 4).

Còn đối với các lỗ khóa trong sưu tập khóa phát hiện được tại di tích Hoàng thành Thăng Long thì đơn giản hơn, được định hình với các hình dáng ký tự như “一”, “上”, “工”. Hiện tại chưa có nghiên cứu sâu về sự phân cấp, phân tầng dựa trên hình dạng các loại lỗ khóa tìm được tại di tích được cho là khu vực Hoàng thành, cấm thành Thăng Long xưa với

Hình 3. Một số loại chìa khóa đồng tại di tích Hoàng thành Thăng Long.

Nguồn: Nguyễn Minh Thành.

lịch sử cư trú lâu dài trên mảnh đất này, nhưng nó mở ra hướng nghiên cứu mới đầy thú vị, gợi mở nhiều vấn đề liên quan đến sự phân tầng, phân cấp cũng như đẳng cấp trong xã hội và liệu nó có sự tương đồng với hệ tư tưởng đã được đề cập đến khi nghiên cứu về các loại khóa và chìa khóa của Trung Quốc đã nói ở trên hay không thì cần thêm những nghiên cứu mở rộng hơn nữa. Về hoa văn trang trí, không cầu kỳ hoa mỹ như các loại khóa cổ của Trung Quốc, sưu tập khóa đồng cổ phát hiện được tại di tích là các loại khóa để trơn, bề mặt đồng tạo tương đối nhẵn bóng, không trang trí hoa văn.

Nghiên cứu cấu tạo ổ khóa có thể cho ra nhận định đó là kết tinh, thể hiện và hội tụ sự tinh tế, khéo léo cộng hưởng yếu tố sáng tạo, kỹ thuật của người thợ thủ công xưa trong việc sản xuất. Có như vậy họ mới nghiên cứu và sản xuất ra những ổ khóa có tính phức tạp cao, có cấu trúc liên kết chặt chẽ bởi cấu tạo của những lá đồng ở trong, chúng sẽ được khóa chặt, an toàn, bảo mật và chỉ được mở ra bằng chìa khóa tương ứng với loại ổ khóa đó.

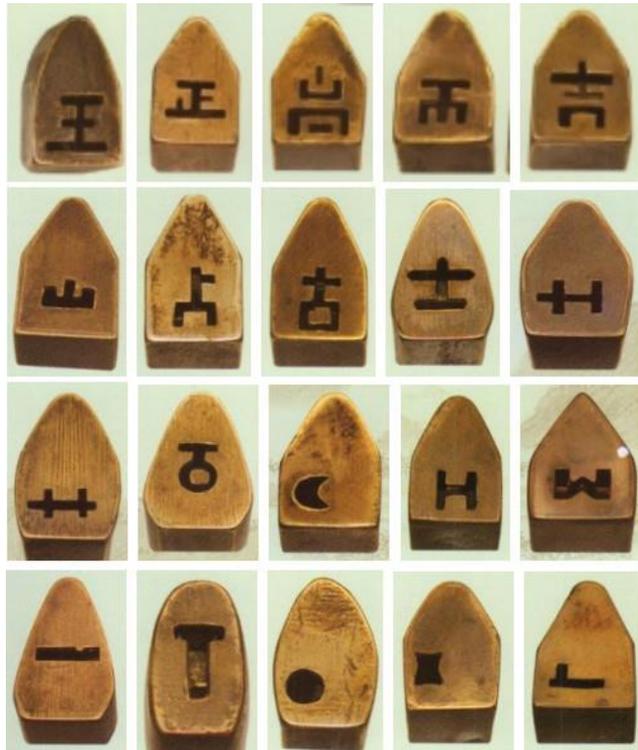
Đối với các loại khóa cổ Trung Quốc, với lịch sử ra đời hàng ngàn năm, là sự hội tụ của kỹ thuật đỉnh cao và mỗi loại khóa mang ý nghĩa biểu trưng riêng về kỹ thuật, mỹ thuật, văn hóa, được phân cấp rõ ràng đối tượng cũng như địa điểm được sử dụng loại khóa đó. Thậm chí, sự bảo mật và an toàn được chú trọng, do vậy kỹ thuật, tính phức tạp và sáng tạo các loại ổ khóa ngày càng được cải tiến, nâng cao hơn với nhiều loại cấu trúc ổ khóa khác nhau. Thông thường các loại khóa cổ thường được thiết kế một lỗ khóa, nhưng có những loại có hai lỗ khóa và phải cần có sự cẩn trọng, khéo léo và hiểu biết khi mở các loại ổ khóa đó (Kan Shi, Ming Jie Wang, Yang Zhang, Kuo Hung Hsiao, Yan An Yao, 2022).

3. Kết luận

Trên cơ sở những phân tích, tìm hiểu về sưu tập khóa đồng tại khu di tích khảo cổ học Hoàng thành Thăng Long cho thấy sự đa dạng, phong phú của các nhóm loại hình di vật phát hiện tại di tích. Khóa được sử dụng như một công cụ bảo mật để cất giữ các loại đồ dùng, vật dụng quý như các loại khóa có kích cỡ nhỏ, khóa dùng để khóa an toàn cho các loại cửa như các loại khóa có kích cỡ lớn. Đa phần các loại khóa đồng cổ phát hiện được có đặc điểm chung là các loại khóa có tiết diện hình hộp chữ nhật, tạo rãnh và chốt tra vào khuy khóa và được khóa lại bằng chìa.

Tiếp cận nghiên cứu sưu tập khóa mang đến những cảm nhận khá rõ ràng và sống động, mang đến những hình dung một cách chân thật như có thể chạm đến “ngưỡng cửa” quá khứ phản ánh đời sống xã hội đương đại.

Hình 4. Một số lỗ khóa của ổ khóa Trung Quốc.

Nguồn: Vương Khả Quân.

Nói về nghiên cứu sưu tập khóa phát hiện tại di tích chắc hẳn không đủ căn cứ để phán ánh hay đánh giá cho một nền kỹ thuật chế tạo khóa của Việt Nam hay đại diện cho một xu hướng, một quan điểm thẩm mỹ chung của xã hội đương đại. Do vậy, bài nghiên cứu dừng lại phạm vi mang tính giới thiệu, mô tả và đưa những đoán định ban đầu về việc sử dụng các loại khóa này trong quá khứ với mục đích khóa an toàn nhằm lưu trữ, cất giữ đồ vật như các loại khóa thùng, hộp, rương hay khóa cửa nhà nhằm đảm bảo an toàn an ninh nơi Hoàng cung, mật thất. Hay nói cách khác, ở thời điểm nào đi nữa, vấn đề an toàn, an ninh cũng luôn là vấn đề hết sức quan trọng và được lưu tâm.

Về nguồn gốc, niên đại sưu tập khóa đồng kê trên dựa trên cơ sở về hình dáng, cấu tạo, chất lượng sản xuất cũng như việc phát hiện chúng trên địa tầng ổn định, xuất hiện từ các lớp khai quật từ lớp mặt đến lớp 13, trong đó tập trung nhiều ở lớp 6 đến lớp 8 - nơi phát hiện các dấu tích kiến trúc cũng như khối lượng khổng lồ các loại hình di vật thuộc giai đoạn Lê sơ, thế kỷ XV-XVI. Do vậy, bước đầu các sưu tập khóa được xác định có niên đại Lê sơ, thế kỷ XV-XVI.

Để có những nghiên cứu chi tiết và đầy đủ hơn đối với đồ kim loại nói chung, sưu tập khóa đồng nói riêng phát hiện được tại khu di tích Hoàng thành Thăng Long trong tương lai, cần phải tiếp tục mở rộng nghiên cứu so sánh về tính tương đồng và sự ảnh hưởng hay du nhập kỹ thuật làm khóa của Đông Á nói chung, đặc biệt là Trung Quốc, từ đó giải mã về kỹ thuật sản xuất, các xưởng, làng nghề sản xuất hay những ý nghĩa biểu trưng của các loại khóa trong đời sống xã hội của Hoàng cung Thăng Long. Nếu như đối với Trung Quốc, ổ khóa cổ có lịch sử lâu đời nên được tiếp cận nghiên cứu như là vật truyền tải văn hóa và phong tục quan trọng, phản ánh ý nghĩa thông qua chất liệu, hình dạng và trang trí thể hiện giá trị thẩm mỹ, đồng thời thể hiện đầy đủ trí thông minh và sự sáng tạo của người Trung Quốc cổ đại. Do đó, việc nghiên cứu về khóa là thông điệp họ mong muốn truyền tải tư duy và khái niệm tiếp nối lịch sử, tạo cảm hứng cho những thiết kế khóa ngày nay và làm cho nó được lan truyền mạnh mẽ cũng như kế thừa những truyền thống văn hóa của đất nước.

Vậy, khả năng về sự du nhập, giao thương và ảnh hưởng văn hóa Trung Quốc trong việc sản xuất khóa sử dụng các loại khóa hay không và ý nghĩa của chúng như thế nào sẽ cần có những nghiên cứu chuyên sâu thêm. Bởi vì, những nghiên cứu của các nhà khoa học Trung Quốc cho thấy vào thời nhà Thanh (1644-1911) tại một thị trấn của tỉnh Hồ Bắc có trung tâm sản xuất khóa rất lớn với những ổ khóa chất lượng cao. Từ đó, khóa được vận chuyển bằng đường thủy bán cho các tỉnh khác ở Trung Quốc và các nước Đông Nam Á khác (Yang Zhang and Kuo-Hung Hsiao, 2020).

Với những nghiên cứu khiêm tốn ban đầu về sưu tập khóa đồng phát hiện được tại khu di tích Hoàng thành Thăng Long được đề cập trong bài viết này, tác giả mong muốn mở ra những hướng nghiên cứu chuyên sâu hơn nữa trong tương lai nhằm góp phần giải mã các vấn đề liên quan đến kỹ thuật chế tác, ý nghĩa biểu trưng của các loại khóa đã được sử dụng, và rộng hơn nữa là các vấn đề liên quan đến văn hóa, lịch sử trên mảnh đất linh thiêng này.

Tài liệu tham khảo

Antonijia Jozic. (2014). *The Conservation and Restoration of Metal Finds, Conservation of underwater archaeological finds - manual*. International Centre for Underwater Archaeology in Zadar. Pp. 47-59.

Barbara H. Stuart. (2007). *Analytical Techniques in Materials Conservation, Department of Chemistry*. Materials and Forensic Sciences University of Technology, Sydney, Australia. pp. 37-42.

- Bùi Minh Trí. (2016). *Những khám phá khảo cổ học dưới lòng đất nhà Quốc hội*. Nxb. Khoa học xã hội.
- Desmond Barker. (2006). *Metals, Conservation Science Heritage Materials*. The Royal Society of Chemistry, RSC Publishing, Cambridge, UK. Pp. 121-159.
- Đại Việt sử ký toàn thư*. (1993). Nxb. Khoa học xã hội.
- Frank G.Matero, Conservation of Architectural Metalwork. (1991). *Historical Approaches to the Surface Treatment of Iron. Ancient and Historic metals Conservation and Scientific Research*. The Getty Conservation Institute, Los Angeles, CA, US. pp. 197-228.
- Hoàng Văn Khoán. (2018). *Kim tướng học trong khảo cổ học*. In trong *Thức dậy quá khứ*. Đại học Quốc gia Hà Nội. Nxb. Khoa học xã hội.
- Henri Oger. (1909). *Kỹ thuật của người An Nam* (bản dịch tiếng Việt Trần Đình Bình). Nxb. Nhã Nam.
- Hong-Sen Yan, Hsing-Hui Huang. (2003). The Secret and Beauty of Ancient Chinese Padlocks. CS. (eds) *Advances in Cryptology - ASIACRYPT 2003. Lecture Notes in Computer Science, vol 2894*. Springer, Berlin, Heidelberg.
- H. Gourdon. (1933). *Art of Annam*, Paris.
- Kan Shi, Ming Jie Wang, Yang Zhang, Kuo Hung Hsiao, Yan An Yao. (2022). Structural analysis of traditional Chinese complex puzzle locks. *Scientific Reports volume 12, Article number: 11237*.
- Marcel Bernanose. (1937). *Art workmen in Tonquin (Decoration of metal, Jewellers)*, in *Revue Indochinoise*. N.s. 20, July-December 1913. pp. 279-290.
- Mercier. (1937). *Annamese craftsmen's tools*, in BEFEO.
- Nguyễn Xuân Mạnh. (1990). Kim tướng học với việc nghiên cứu nghề luyện kim và gia công kim loại thời đại đồng. *Tạp chí Khảo cổ học*. Số 4.
- Nguyễn Thị Anh Đào. (2020). Kết quả bảo quản, nghiên cứu và phân loại sơ bộ di vật kim loại Khu di tích Hoàng thành Thăng Long. *Kinh thành cổ Việt Nam*. Nxb. Khoa học xã hội.
- Peng Guoqing, Li Fuxing, Chen Peng, Cheng Yong. (2017). Chinese Ancient Locks: Shapes, Forms and Cultural Connotations, *Advances in Social Science. Education and Humanities Research, volume 123, 2nd International Conference on Education, Sports, Arts and Management Engineering (ICESAME 2017)*. Zhengzhou, China.
- Pierre Huard, Maurice Durand. (1998). *The Tinsmiths, Coins Casters, Goldsmiths and SilverSmiths, Tinmen, Bronze-Founders, LockSmiths, Viet-Nam, Civilization and Culture. Revised 3rd edition 1998*. Imprimerie Nationale Paris.
- Tổng Trung Tín, Bùi Minh Trí. (2010). *Thăng Long - Hà Nội, Lịch sử ngàn năm từ lòng đất*. Nxb. Khoa học xã hội.
- Từ Lâm, Nguyễn Xuân Nghị. (1942). *Lược khảo mỹ thuật Việt Nam*. Nxb. Quốc học thư xã.
- Vương Khả Quân. (2015). *Nghiên cứu hình dáng ổ khóa Trung Quốc cổ đại*. [Luận văn Thạc sĩ, Đại học Khoa học Công nghệ Thanh Đảo (Bản tiếng Trung Quốc)].
- Yang Zhang and Kuo-Hung Hsiao. (2020). Traditional Chinese Yuekou locks. *Mech. Sci., 11*. pp. 411-423.